

**Ян Амос Коменски. *Лабиринтът на света и райт на сърцето*
Превод и предговор Маргарита Младенова
Изд. ВАЛД Прес ООД, Прага, 173 стр.**

С близо четиристотин години закъснение българският читател има възможност да се запознае с творбата на Ян Амос Коменски *Лабиринтът на света и райт на сърцето*. Коменски е известен не само като писател, автор на учебници, като създател на педагогиката, но и като патриот, който горещо обича своя народ и преживява дълбоко неговите нещастия. Текстът е създаден през 1623 г., но първото му издание е от 1631 г. (Лешно), а второто – от 1663 г. (Амстердам). Той може да бъде прочетен чрез своя конкретно-актуален смисъл – като рефлекс от състоянието на принудително напуснатия родината след битката при Била Хора автор. В същото време творбата има характер на философско прозрение за напразното и измамно земно съществуване, в нея са отразени характерните за бароковия човек вътрешна динамика, импулс към познание, стремеж към откриване на своето място в света.

В обръщението си към читателя авторът споделя водещите импулси за създаване на творбата – той търси покой на духа, защото е постигнал Соломоновото откритие, че всичко около него е суета и гонене на вятъра. Замисленото пътешествие убеждава в смисъла на търсачеството – според Коменски истината е постижима само след премахване на очилата на всеобщата измама. Две се оказват основните нагласи при споделяне на видяното – стремежът да се познае, да се разбере обитаваният от човека свят и в същото време да се потърси неговият смисъл отвъд видимото. Тези два хода намират своята реализация и в структурно-композиционно отношение – текстът е разделен на две части в очевидна диспропорция. Първата от тях много подробно и последователно представя многообразието на емпирията и провокира у героя неудовлетвореност и разочарование, докато втората – сравнително по-кратка – създава картина на намерената утеха.

Трудно е да се определи жанровата специфика на този текст – авторът го нарича трактат и с това акцентира върху значимостта на поставените в него морални и философски проблеми; видима е близостта до типа алегорично пътуване, познато от Дантевата *Божествена комедия*. Особено голяма е близостта до актуалната за началото на XVII в. традиция на *theatrum mundi*. Текстовете с такъв характер създават Натанаил Воднянски, Вацлав Воднянски, Матоуш Конечни и др. Тематичните и жанровите превъплъщения на *theatrum mundi* са заредени със социален критицизъм, с внушението за безсмисленост на съществуването в един свят, в който властва хаосът. Общественото устройство е показано посредством модела на града, из който е воден героят от двамата спътници – Всеброд и Измам. Наложените му очила са „сър стъклата на предубежденията“, а рамките – „от костта на навика“. Тяхната функция на препятствие при досега с истината провокира въпроса: „Могат ли да бъдат завързани разумът и мисълта?“. Лекото им изместване създава условия за паралелно отчитане на заблудата и действи-

телността, на търсения ефект и неговото разкриване. Разказвачът герой използва възможностите на очудняващия поглед – той говори така, сякаш вижда света за пръв път. Така се създава една пълна и подробна картина както на отделните социални прослойки, така и на техните пороци и недостатъци. В нея изненадата от видяното е неразделна от стремежа към проникване до същностното.

Героят в творбата на Коменски не е нито само пътник, нито само мислител, нито само изпълнител на някаква роля – в синтеза на всички тези нагласи се ражда наблюдаващият, питащият, изследващият човек. Авторът не остава чужд на предпочитанията си към проблемите на възпитанието. Ясната предварителна нагласа да се покаже светът в цялото му многообразие и лъжовност не внася дидактизъм. Разказът не се превръща в илюстрация на предварително зададена теза, тя е изведена в резултат на непрекъснатата среща на героя с реалността. Множеството антитези: лабиринт – рай, търсене – откриване, заблуда – проясняване, онагледяват специфичната за барока представа за илюзорността на живота, за безплодността на съществуването. Точното описание на човешките занимания подчертава несъответствието между намеренията и резултата, иронизира познавателната скрупулوزност – оказва се, че не всичко може да бъде измерено, класифицирано, подредено. Ключово място за разбиране на творбата има въпросът на пътника: „Ще намеря ли нещо на света, в което да няма лъжа и измама?“. Своеобразен отговор дава срещата с Христос, преживяна като утеха от намирането на Бог в собственото сърце. Новите очила, с които обаче трябва да си служи, го изправят пред ново предизвикателство – да вижда едновременно и суетата на света, и славата на Бога.

Фактът, че за първи път книгата е преведена на български език (руският превод е от 50-те години на XX в.), е своеобразно свидетелство за множеството изпитания, на които е бил подложен преводачът. Постигнатото от М. Младенова е резултат от умело разрешени дилеми, свързани с превода на архаична лексика, с предаване на усложнения синтаксис и пунктуация. Така дори за неизкушения читател са отворени пътища към епохата, автора и посланията на текста.

Изданието е част от проекта „Орбис пиктус или...“ („Orbis pictus aneb ...“), който стартира през 2006 г. в Париж с интерактивни изложби, вдъхновени от творбата на великия хуманист и философ Я. А. Коменски *Лабиринтът на света и раят на сърцето*. Освен българския превод на този роман, към проекта са издадени още неговата френска, италианска и английска версия. Българското издание излиза със съдействието на чешкото електроразпределително дружество „ЧЕЗ България“.

Таня Маджарова